

**MİLLİ PARKLARDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
KAVRAMININ TURİZM VE REKREASYON
FAALİYETLERİ AÇISINDAN ANALİZİ: TÜRKİYE'DEKİ
MİLLİ PARKLARA YÖNELİK BİR UYGULAMA***

Dr.Cengiz DEMİR"

ÖZET

Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parkların sürdürülebilir gelişmesine olumsuz etkide bulunmaması için, birtakım kriterlerin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bu kriterlerin milli parkların yapısına uygun olması ve süreklilik göstermesi, park kaynaklarının sürdürülebilir gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Milli parklar, gelecek nesillere aktarılma zorunluluğu olan doğal alanlardır. Bu nedenle bu alanlar sürdürülebilir kaynak anlayışı ile yönetilmek zorundadır. Bu çalışmada, milli parklarda sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için ne tür turizm ve rekreasyon faaliyetlerine izin verilmesi gerektiği analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Parklar, Turizm, Rekreasyon, Sürdürülebilirlik, Çevresel Etki.

**ANALYSIS OF SUSTAINABILITY CONCEPT IN NATIONAL
PARKS WITH RESPECT TO TOURISM AND RECREATIONAL
ACTIVITIES: A STUDY TOWARDS NATIONAL PARKS IN
TURKEY**

ABSTRACT

In order to not to have negative impacts of tourism and recreation activities on sustainable development of national parks, it is required to identify and implement some criterias. It is very important for sustainable

* Bu çalışma, Demir (2001)'in doktora tezinin bir kısmından oluşturulmuştur. Milli parklarda sürdürülebilirlik kavramının ayrıntısı için ilgili çalışmaya bakınız.

"Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Araştırma Görevlisi.

development of park recourses that these criterias should be fit into the structure of national parks and should be continuous.

National parks are the natural areas that must be kept for future generations. Because of this, these areas must be managed by understanding of sustainable resource use. At this study, it was analyzed that what kind of tourism and recreation activities should be permitted to provide sustainable development of national parks.

Key Words : National Parks, Tourism, Recreation, Sustainability, Environmental Impact

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME

Bir alandaki biyolojik çeşitlilik; o alanda yaşayan canlıların çeşitliliği, canlıların içinde yaşadıkları ortam ve birbirleri ile olan ilişkilerine göre ölçülmektedir. Bu zenginliğin oluşabilmesi için çok uzun sürelerin geçmesi gerekmektedir. Bu zenginliği tahrip ettikten sonra onarmak, ne yazık ki para ve emekle olası değildir. Oysa yapılması gereken, bu kaynakları teslim alındığı gibi korumak, hatta geliştirmek ve gelecek nesillere aktarmak olmalıdır(Demircan, 1999). Sürdürülebilirlik kavramının temelinde de bu yatmaktadır.

Sürdürülebilir gelişme ise; mevcut doğal kaynakların bugünkü kullanımını, gelecek nesillerin kullanımını da sağlamaya yönelik olarak, optimal düzeyde gerçekleştirerek, ülkelerin kalkınmasının önünü tıkamamaktır(Toprak Karaman, 1998; 14)

Birleşmiş Milletlerin 1987 yılında "Brundland Raporu" olarak belirtilen "Ortak Geleceğimiz" başlıklı Çevre ve Gelişim Raporu; çevre konularında sürdürülebilir bir gelişmeyi amaçlayan evrensel bir strateji sunmaktadır. Komisyonca, sürdürülebilir gelişmenin tanımı, "günümüz

neslinin ihtiyaçlarını doyuma ulaştırırken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını doyurma şansını tehlikeye atmamak" şeklinde yapılmıştır. Komisyonun görüşüne göre, sürdürülebilir gelişmenin esası, "hammadde kaynaklarının kullanımı, yatırımların yönü, teknolojik gelişmelerin hedefleri ve kurumsal değişiklikler gibi konularda, hem bugünün hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran bir değişim süreci" olmasındır(D'Amore, 1992).

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişmeyle ilgili hemen hemen tüm tanımlar; bugünün karar verme sürecine gelecek kuşakları dahil etmek için ahlak toplumunun gerekli bir uzantısını ifade etmektedir(Beatley, 1995).

Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde bazı prensiplerin belirlenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu prensipler birinci planda, büyüme ve gelişmenin toplumun ihtiyaçlarının tatmininde yaşamsal bir amaç gütmektedir. İkinci olarak, eko-sistemlerin taşıma kapasitesine saygı ve canlı kaynakların sürekliliğinin sağlanması ölçüsünde "büyüme" ve "evre" arasında bir uyumdan tam anlamıyla söz edilebilmektedir. nc olarak, bugünkü ve gelecek kuşaklar arasında, doğal kaynakların kullanımında dürüstlük kaygısının önemi üzerinde durulmaktadır. Son olarak; "sürdürülebilir kalkınma" felsefesinin; düşüncelerde yeni bir eğilimi, davranış, tutum ve değer yargılarında değişiklikleri içerdiği gözlemlenmiştir(Kahraman, 1994).

1.1. Sürdürülebilir Gelişine ve Sürdürülebilir Turizm İlişkisi

Sürdürülebilir gelişmenin temel amacı, insanların refah düzeyinin artırılması ve mutluluklarının sağlanmasıdır. Bu nedenle kalkınma ve evre korumanın birlikte yürütülmesi büyük önem kazanmaktadır(şenbk, 1995; 55).

Turizmin gelişmesine ilişkin her hangi bir tartışmaya girişmenin ilk adımı; turizm faaliyetleri ile doğal kaynaklar arasındaki ilişkiyi anlamaktır. Turizmin yararlandığı kaynağın korunması "sürdürülebilir turizm" tartışmasının anahtar kelimesidir(Pill, 1996).

Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliklerin devamının sağlanmasını ifade etmektedir(Oral ve Şenbük, 1996). Sürdürülebilir turizm; yeni faaliyetlerin ve gelişmelerin çevresel etkilerinin etkili kullanımı olarak da ifade edilebilmektedir(Vaughan, 2000).

Sürdürülebilir turizm kavramının tanımlanmasında çeşitlilik yaşanmaktaysa da, "yeşil turizm, sorumlu turizm, pozitif turizm, alternatif turizm, yumuşak turizm, saldırgan olmayan turizm" vb. kavramların tümünün sürdürülebilir turizm kavramının şemsiyesi altında toplanması konusunda akademik görüş birliği oluşmuştur(Himmetoğlu, 1996).

Sürdürülebilir turizmin prensipleri ise şu şekilde sıralanabilir(Paçacı, 1995):

- Çevre, önemini turizm serveti şeklinde ortaya koyan gerçek bir değere sahiptir. Uzun dönemdeki sürdürülebilirlik, kısa vadeli düşüncelerle zarara uğratılmamalı, korunarak gelecek nesillere ulaştırılmalıdır.
- Turizm, ziyaretçilerin yanı sıra, bulunduğu alan ve topluma da fayda sağlayan potansiyele sahip pozitif bir aktivite olarak kabul edilmelidir.
- Turizm ve çevre arasındaki ilişki, çevreyi uzun dönemde sürdürülebilir hale getirecek şekilde düzenlenmelidir. Turizmin doğal kaynaklara zarar vermesine, gelecekte hoş olmayan

ortamlar yaratmasına ve çevre üzerinde kabul edilemez etkiler oluşturmasına izin verilmemelidir.

- Turizm faaliyetleri ve gelişmeleri; ölçüğe, doğaya ve içinde yer aldıkları alanın karakteristik özelliklerine uyum göstermelidir.
- Herhangi bir turistik alan ile ziyaretçilerin ihtiyaçlarının temininde, o yörede yaşayan halk arasında uyum sağlanmasına çalışılmalıdır.

Sürdürülebilir turizm gelişme modeli, var olan değerlerin(doğal, sosyo-kültürel, tarihsel, vb.) gelecek kuşaklar için korunması ve devamlılığın sağlanması, o yörede yaşayan toplum üyelerinin, değerlerin korunmasını benimsemeleri, çevreleri ile ilgili bilgi-beceri ve iletişimlerini geliştirdikleri bir süreci oluşturmalıdır. Bu nedenle yöre insanının karar aşamasından başlayarak katılımı, onun çevresiyle ilişki kurabileceği yaşantıyı kurabilme şansı olmalıdır(Özek ve diğ., 1996).

Turizm faaliyetleri sonucu ekonomik kalkınma ve çevresel değerlerin korunması, hatta bu değerlerin artırılması sürdürülebilir turizm gelişimi için ana amaçtır(Karaaslan ve Özelçi, 1996).

Turizmin sürdürülebilir kılınması bazı olumsuzlukların giderilmesine ve cesur girişimlere bağlı kalmaktadır. Örneğin hükümetler sürdürülebilirlik esasına dayalı yaptırımlar getirmelidir. Turizm geliştirme planları ile bölgelerin taşıma kapasiteleri, insan ilişkileri ve yöresel özellikleri saptanmalı, yapılan planlara yerel yönetimin katılımı sağlanmalıdır. Esas olarak da sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir gelişme çerçevesinde ele alınmalıdır. Kararların verilmesinde yerinde yetki kılınması sağlanmalı, gerektiğinde; yerinde, acil kararlarla sorun çözümlenmelidir(Çubuk, 1996).

Turizm endüstrisi çevre değerlerinden en çok yararlanan dünyanın en büyük endüstrilerinden biridir. Bu nedenle çevrenin, yerel halkın ve turizm endüstrisinin birbiriyle kaynaşmadığı bir turizm gelişmesi düşünülemez.

2. TÜRKİYE'DEKİ MİLLİ PARKLARA YÖNELİK BİR UYGULAMA

Bu çalışma kapsamında, araştırmanın yapıldığı tarihte Türkiye'de bulunan 32 milli park müdürlüğüne yönelik bir araştırma yapılmıştır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; literatür araştırması sonucu belirlenen 31 çeşit turizm ve rekreasyon faaliyetinin Türkiye'deki milli parkların çevresi üzerine olumsuz etki derecelerini belirlemek ve sürdürülebilirlik kavramını irdelemektir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için, Türkiye'de bulunan 32 milli park yöneticisinden aşağıdaki bilgilerin toplanılmasına çalışılmıştır;

- Anket sorularını cevaplayan yöneticiler hakkında kişisel bilgiler(yaş dağılımları, cinsiyetleri, eğitim durumları, milli park hizmetlerinde çalışma süreleri),
- 31 çeşit turizm ve rekreasyon faaliyetinin Türkiye'deki milli parkların çevresi üzerine olumsuz etki derecelerini belirleyerek, parkların yapısına uygun olan turizm ve rekreasyon faaliyetlerini belirlemektir.

Anket formları milli park müdürlüklerine yollandığında Türkiye'de toplam 32 milli park bulunmaktaydı. Bu sayı 07.07.2000 tarihinden itibaren 33'e yükselmiştir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin Türkiye'deki 32 milli park üzerine olumsuz çevresel etkilerinin belirlenerek milli parklarda sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için uygun olan turizm ve rekreasyon türlerinin belirlenecek olmasıdır.

2.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı, Türkiye'nin 7 bölgesinde bulunan 32 milli parkın sorumlu yöneticileridir. Araştırma, turizm ve rekreasyon faaliyetlerin Türkiye'deki milli parklar üzerine olumsuz çevresel etkilerinin tespiti ve sürdürülebilirliği ile ilgili olduğu için, 32 milli park müdürlüğü ile sınırlı tutulmuştur.

2.4. Araştırmanın Metodolojisi

2.4.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için öncelikli olarak kapsamlı literatür taraması yapılmıştır. Dünyada ve özellikle milli parkçılığın önderi konumunda bulunan Amerika Birleşik Devletleri(ABD) ve Kanada'da benzer konularda yapılmış çok sayıda çalışma olması, yöntem belirlemede bu ülkelerde yapılmış çalışmaları örnek almanın temel nedenidir.

Literatür incelemesinden sonra; yapılan çalışmaya ve hazırlanacak anket sorularına ışık tutması açısından, Türkiye'de çeşitli özelliklere sahip 10 milli park ziyaret edilerek, park ziyaretçileri ve görevlileri ile görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler ve gözlemler video kamera ve teyp kasetine kaydedilmiştir.

Anket sorularında ağırlıklı olarak 5Ti likert ölçeği kullanılmış ve anketi cevaplayacak olan milli park yöneticilerinin belirlenen her bir

faktörün milli parklar üzerine olumsuz çevresel etkilerinin önem derecelerini belirlemeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar SPSS 8.0 istatistik programında değerlendirilmiştir.

Anket formları, 30 Haziran 2000 tarihinde Türkiye'deki 32 milli parkın müdürlüğüne iadeli-taahhütlü mektup zarfı ile yollanmış, 10 Ağustos 2000 tarihine kadar cevaplanarak kendilerine yollanan iadeli-taahhütlü geri dönüş zarfı ile birlikte geri yollanması istenmiştir. 10 Ağustos 2000 tarihine kadar anket formlarının 24 adedi(%75) geri dönmüştür. 10 Ağustos 2000 tarihinden sonra anketleri geri göndermeyen 8 milli park müdürlüğüne telefon ve fax ile hatırlatma yapılmış ve 26 Eylül 2000 tarihine kadar 3 adet fax ile olmak üzere geri kalan 8 adet anket formunun da geri dönmesi sağlanarak literatürde az rastlanan **%100** geri dönüş oranına ulaşılmıştır. **%100** geri dönüş oranının sağlanması, örnek kütleden elde edilen sonuçların tutarlılığı ve sağlıklı genellemeler yapılabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Mektuplu anketlerde çok nadiren **%80-90** dönüş oranına ulaşılmaktadır. Dönüş oranının yüksek tutulması için yapılması gereken bazı teknikler arasında; araştırmanın önemini belirten etkileyici yazı yazılması, geri dönüş zarfı, hatırlatma yazısı yer almaktadır(Zikmund, 1994; 209-211). Bu çalışmada **%100** geri dönüş oranının sağlanmasında bu ve benzeri tekniklerin uygulanmasının önemi büyüktür.

İstatistikte amaç, ana kütlelerin parametreleri hakkında tahmin ya da yorumda bulunmaktır. Bu çalışmanın ana kütlesi Türkiye'de bulunan 32 milli park yöneticisi olduğu için ana kütlelerin tamamına ulaşılması, araştırmanın başarısı açısından oldukça önemlidir.

* 1= Çok Önemli Etki, 2= Önemli Etki, 3= Orta Düzeyde Etki, 4= Az Etki, 5= Etkisiz.

2.4.2. Anket Verilerinin Değerlendirilmesi ve Yorumlanması

Deneklerin anket sorularına vermiş oldukları cevapların değerlendirmesinde tablolardan ve yüzde oranlarından, bazı sorularda ise frekans analizinden yararlanılmıştır.

Her milli parkın farklı özelliklere sahip olması, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin bu milli parklar üzerindeki çevresel etkilerini de farklı kıldığı için milli park yöneticilerinin anket sorularına vermiş oldukları cevaplar da farklı olmuştur. Dolayısıyla; milli parklara ait bilgiler farklı ve kendine özgü olduğu için milli parklar arasında karşılaştırma yapılmamıştır.

2.4.2.1. Örneklem Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Deneklerin demografik özellikleri aşağıdaki tablolarda(1,2,3,4) görüldüğü gibidir.

Tablo 1: Deneklerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Frekans (n)	Yüzdeler
Lisans	30	93.7
Yüksek Lisans	2	6.3
Toplam	32	100

Anketi cevaplayan milli park yöneticilerinin tamamının üniversite mezunu olduğu, iki yöneticinin ise yüksek lisans derecesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Deneklerin Cinsiyetleri

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzdeler (%)
Erkek	26	81.2
Kadın	6	18.8
Toplam	32	100

Anketi cevaplayanların 26'sı erkek, 6'sı kadın olup bu oran, Türkiye'deki milli park yöneticilerinin ağırlıklı olarak erkeklerden oluştuğu belirlenmiştir.

Tablo 3: Deneklerin Yaş Dağılımları

Yaş Kategorisi	Frekans (n)	Yüzdeler (%)
21-30	9	28.1
31-40	12	37.5
41-50	7	21.9
51-60	4	12.5
Toplam	32	100

Deneklerin tamamı üniversite mezunu olduğu için başlangıç yaşı olarak 21 yaş alınmıştır. Deneklerin 9'u 21-30, 12'si 31-40 , 7'si 41-50 yaşları arasındadır. 21-50 yaşları arasındaki deneklerin oranı %87.5'tir. Deneklerin büyük bir bölümü orta yaşta insanlardan oluşmaktadır. Sadece 4 kişi 51-60 yaş kategorisi içinde yer almaktadır. 61 yaş ve üzerinde olan milli park yöneticisi bulunmamaktadır.

Tablo 4: Deneklerin Milli Park Hizmetlerinde Çalışma Süreleri

Çalışma Süresi (Yıl)	Frekans (n)	Yüzdeler (%)
1	4	14.3
2	5	17.9
3	5	17.9
5	1	3.6
6	5	17.9
7	5	17.9
13	1	3.6
20	2	7.1
Toplam	28	100

Anket çalışması toplam 32 milli park yöneticisine uygulandığı için, başlangıçta milli park hizmetlerinde çalışma süreleriyle ilgili herhangi bir

sınıflandırma yapılmamış, gelen cevaplara göre çalışma süreleri gruplandırılmıştır. Deneklerin 4'ü bu soruya cevap vermemiştir. Cevap veren 28 yöneticinin milli park hizmetlerinde ortalama çalışma süresi 5.4 yıldır.

Deneklerin milli park hizmetlerinde ortalama çalışma sürelerinin 5.4 yıl olması, bu parkların sorunlarını rahatlıkla anlayabilecek düzeyde olduklarını göstermektedir. Deneklerin yıl bazında yeterli tecrübeye sahip olmaları, tamamının üniversite mezunu olması ve orta yaş grubundaki insanlardan oluşması anket sorularını rahatlıkla anlayabilmelerinin ve %100 geri dönüş oranının sağlanmasının temel nedenleri arasındadır.

2.4.2.2. 31 Çeşit Turizm ve Rekreasyon Faaliyetinin Türkiye'deki Milli Parklar Üzerindeki Olumsuz Çevresel Etki Derecelerinin Analizi

Anketin bu bölümünde; 31 farklı turizm ve rekreasyon faaliyetinin Türkiye'deki milli parklar üzerine olumsuz çevresel etkisi milli park yöneticilerinin tecrübelerine ve gözlemlerine dayalı olarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 5'deki faaliyetler incelendiğinde, ankette yer alan fakat milli park yöneticileri tarafından herhangi bir değerlendirme yapılmayan turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin; golf, tenis ve kar motoruna binmek olduğu anlaşılmaktadır. Geri kalan 28 faaliyetle ilgili değerlendirme yapılmıştır.

Faytona binme(5.00), rehberli doğa yürüyüşü(4.46), bisiklete binme(4.61), yüzme(4.60), yaban hayatı gözleme(4.60), yelken(4.50) gibi faaliyetlerin milli parkların doğal çevresi üzerine az etkide bulunduğu, başta kaçak avlanma(2.19) olmak üzere sürat motoruna binme(2.33), uçan balona binme(2.50), yatçılık(2.50), otomobil ile gezinti(2.80), helikoptere binme(2.85), jip ile safari((3.27) gibi bir motorlu araçlarla yapılan

faaliyetlerin doğal çevrede daha fazla olumsuz etkide bulunduğu belirlenmiştir.

Rehber eşliğinde doğa yürüyüşünün dahi az da olsa çevresel etkisinin bulunmasına rağmen(4.66), faytona binmenin çevresel etkisinin olmadığı sonucunun çıkması bir çelişkidir. Bu çelişkinin nedenleri arasında; bu rekreasyon faaliyetiyle ilgili sadece 3 deneğin değerlendirme yapmış olması ve tamamının "etkisiz" seçeneğini işaretlemeleridir.

Değerlendirmelerden ortaya çıkan sonuçlara göre, doğal olmayan ve motorlu araç gerektiren faaliyetlerin çevreye daha fazla zarar verdiğini söylemek olasıdır. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı dünyada bazı milli parklarda, parkı araç trafiğine kapamak, çevreye zarar verebilecek türde turizm ve rekreasyon faaliyetlerine izin vermemek ya da sınırlamalar getirmek gibi tedbirlerle doğal çevrede oluşabilecek tahribat minimum düzeye çekilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'deki milli parklarda olduğu gibi dünya genelinde de birçok milli park çeşitli turizm ve rekreasyon faaliyetleri nedeniyle baskı altındadır. Örneğin su motorları(jet ski, vb.) Amerika Birleşik Devletlerindeki milli park sisteminde giderek artan bir şekilde kullanılmaktadır. Çevreciler ve kamu görevlileri, bunların yaratabileceği potansiyel tehlikeler ve özellikle de güvenlik ve çevresel problemler konusunda görüş birliğinde olduklarından, örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin

Milli Park Hizmetleri, Everglades Milli Parkında, huzuru sağlamak ve yaban hayatı kalitesini korumak için jet ski gibi faaliyetlere yasaklamalar getirmiştir. Su motorlarının verdiği zararlar arasında; su kalitesinin azalması, deniz otlarının zarar görmesi(özellikle sığ sularda) yer almaktadır(D'Antuono, 2000).

Tablo 5: 31 Çeşit Turizm ve Rekreasyon Faaliyetinin Türkiye'deki Milli Parklar Üzerine Olumsuz Çevresel Etki Dereceleri

Turizm ve Rekreasyon Faaliyetinin Türü	Çok Önemli Etki		Önemli Etki		Orta Düzeyde Etki		Az Etki		Etkisiz		Aritmetik Ortalama
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Faytona Binme									3	100.0	5.00
Rehberli Doğa Yürüyüşü	-	-	-	-	-	-	6	33.3	12	66.7	4.66
Bisiklete Binme	-	-	-	-	1	5.6	5	27.8	12	66.7	4.61
Yüzme	-	-	-	-	-	-	2	40	3	60	4.60
Yaban Hayatı Gözlemleme	-	-	-	-	-	-	6	40	9	60	4.60
Yelken	-	-	-	-	-	-	1	50.0	1	50.0	4.50
Kayak	-	-	-	-	-	-	2	50.0	2	50.0	4.50
Bitki ve Hayvanların Fotoğraflarını Çekme					2	9.5	8	38.1	11	52.4	4.42
Tırmanma	-	-	1	5.6	-	-	8	44.4	9	50.0	4.38
Yürüme	-	-	2	7.7	11	42.3	-	-	13	50.0	4.34
Yamaç Paraşütü	-	-	-	-	-	-	3	75.0	1	25.0	4.25
Motorsuz Kayığa Binme	1	16.7	-	-	-	-	1	16.7	4	66.7	4.16
Ata Binme	-	-	-	-	2	28.6	2	28.6	3	42.9	4.14
Motorsuz İklele Binme	1	6.3	2	12.5	5	12.5	1	6.3	7	43.8	3.68
Tekne Gezileri	-	-	1	25.0	1	25.0	1	25.0	1	25.0	3.50
Rehbersiz Doğa Yürüyüşü	2	8.7	3	13.0	6	26.1	6	26.1	6	26.1	3.47
Olta Balıkçılığı	2	15.4	-	-	4	30.8	4	30.8	3	23.1	3.46
Bitki Toplama	3	13.0	1	4.3	5	21.7	12	52.2	2	8.7	3.39
Rafting	1	33.3	-	-	-	-	1	33.3	1	33.3	3.33
Jip ile Safari Turu	-	-	3	27.3	3	27.3	4	36.4	1	9.1	3.27
Kamp Yapma	3	18.8	1	6.3	5	31.3	6	37.5	1	6.3	3.06
Helikopterle Gezinti	2	28.6	1	14.3	2	28.6	-	-	2	28.6	2.85
Otomobil ile Gezinti	3	15.0	6	30.0	3	15.0	8	40.0	-	-	2.80
Piknik Yapma	7	25.9	6	22.2	6	22.2	8	29.6	-	-	2.55
Yatçılık	-	-	1	50.0	1	50.0	-	-	-	-	2.50
Uçan Balona Binme	1	50.0	-	-	-	-	1	50.0	-	-	2.50
Sürat Motoruna Binme	1	33.3	1	33.3	-	-	1	33.3	-	-	2.33
Kaçak Avlanma	11	42.3	6	23.1	3	11.5	5	19.2	1	3.8	2.19

Panizzon ve Boulton, yapmış oldukları çalışmada; "milli parklarda ata binme faaliyetlerinin sıkı bir şekilde kontrol edilmesi gerektiği, aksi takdirde egzotik bitki türlerinin tohumlarının zarar görebileceği" şeklinde bir tespitte bulunmuşlardır(Panizzon ve Boulton, 2000).

Bazı durumlarda sportif amaçlı olta balıkçılığı da koruma alanları için tehdit oluşturabilmektedir. Örneğin Abant'da yaşayan endemik alabalık türü "Abant Alası"nı yemeye başlayan su samurları alabalıklar için tehdit oluşturmaya başlayınca, Abant Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Mühendisliği ilk tedbir olarak alabalık sayısındaki azalma nedeniyle sportif amaçlı olta balıkçılığını yasaklamıştır(Hürriyet, 1999).

Kanada'nın Banf Milli Parkında yapılan ve iki yıl süren The Banff-Bow Valley Study(BBVS) çalışmasının amaçları arasında; parkın yapısına uygun olan mevcut faaliyet kullanım alanlarını, ekolojik ve sosyal kapasiteyi aşan kullanım alanlarını ve yeni faaliyetlere uygun alanları belirlemek yer almaktadır(Ritchie:1999). Bu çalışmada, 400 kişilik yerel halka anket uygulanarak milli parktaki faaliyetlerin parkın yapısına uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır. Faaliyetlerin uygunluğu ve türü ile ilgili elde edilen sonuçlar, yapılan bu çalışmasının sonuçlarıyla benzerlik göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 6'dan da görüldüğü üzere, milli park sınırları içerisinde tema parklar, kumarhane, motorlu botlar, video oyunları gibi faaliyetler ile sürekli konutlar, alışveriş merkezleri gibi yapılaşmaların parkın yapısına uygun olmadığı belirlenirken; balık tutma, alp kayağı, termal banyo, piknik yapma gibi rekreasyon faaliyetlerinin parkın yapısına oldukça uygun olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmadan çıkan sonuç, Türkiye'deki milli park yöneticilerine uygulanan anket sonuçlarını destekleyici niteliktedir.

Tablo 6: Kanada'nın Banf Milli Parkındaki Faaliyetlerin Parkın Yapısına Uygunluk Dereceleri

Faaliyetin Uygunluğu	Faaliyetin Türü
OLDUKÇA UYGUN	Balık tutma, gondol, alp kayağı, tırmanma, gezinti, kuş gözlemlene, otel konaklaması, kamp alanları, termal banyo, müzeler, kampçılık, yaban hayatı rezervleri, kayak, piknik, buzul turları, dağcılık, dağ kulüpleri, kaya'ya tırmanma, yaban hayatı fotoğrafçılığı, kızığa binme, arabayla gezinti, sanat/eğitim programları, Jogging(yavaş yürüme), oda/kahvaltı konaklama
UYGUN DEĞİL	Golf, sürekli konutlar, alışveriş merkezleri, video oyunları, tenis, yeni golf kursları, yeni kayak alanları, yeni oteller, açık hava konserleri, hazır yiyecek restoranları, kumarhaneler, tema parklar, küçük uçaklarla uçuşlar , motorlu botlar, kapalı mekan konserleri, sezonluk kulüpleri, takım frizbi.

Kaynak: (Ritchie: 1999)

Türkiye'deki 32 milli park yöneticisinin, 31 farklı turizm ve rekreasyon faaliyetinin çevresel etki düzeyleriyle ilgili yapmış oldukları değerlendirme sonuçlarıyla, Ritchie'nin(1999) yapmış olduğu sınıflandırmaya benzer bir sınıflandırma yapmak olasıdır.

Tablo 7'de yapılan sınıflandırma, parkların özelliklerine göre değişiklikler gösterebilmektedir. Örneğin Kuşçenneti Milli Parkı(Balıkessir) aynı zamanda A tipi koruma alanı olup önemli kuş türlerini barındırmaktadır. "Oldukça uygun" kategorisine giren bazı turizm ve rekreasyon faaliyetleri(ata binme, yelken, faytona binme) bu parkın yapısı ve barındırdığı kuş türleri açısından oldukça sakıncalıdır.

Tablo 7: Türkiye'deki Milli Parklardaki Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Parkların Yapısına Uygunluk Dereceleri

Faaliyetin Uygunluğu	Faaliyetin Türü
Oldukça Uygun (Az Etkili-Etkisiz)	Faytona binme, rehberli doğa yürüyüşü, bisiklete binme, yüzme, yaban hayatı gözlemleme, yelken, kayak, bitki ve hayvanların fotoğraflarını çekme, tırmanma, yürüme, yamaç paraşütü, motorsuz kayığa binme, ata binme
Orta Düzeyde Uygun (Orta Düzeyde Etki)	Motorsiklete binme, tekne gezileri, rehbersiz doğa yürüyüşü, olta balıkçılığı, bitki toplama, rafting yapma, jip ile safari, kamp yapma
Uygun Olmayanlar (Çok Önemli Etki-Önemli Etki)	Helikopterle gezinti, otomobil ile gezinti, piknik yapma, yatçılık, uçan balona binme, sürat motoruna binme, kaçak avlanma

Bununla birlikte helikopterle gezinti, uçan balona binme gibi "uygun olmayan" kategorisine giren faaliyetler örneğin, Göreme Mili Parkı için uygun olup ziyaretçilerin peri bacalarını havadan görme olanağı vererek hoşça vakit geçirmelerini sağlamakta ve peri bacalarına zarar vermediği düşünülmektedir. Bu nedenle her milli park kendi eko-sistemine uygun turizm ve rekreasyon faaliyetlerini, yapacağı çalışmalarla belirlemek durumundadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm ve açık hava rekreasyon faaliyetlerine olan talebin artmasıyla birlikte doğal alanlara olan talep de artış göstermiştir. Günümüzde doğal alanlar, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinde bulunmak amacıyla gelen birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Turizm ve rekreasyon faaliyetleri, bir yandan çevre öğelerini kullanırken diğer yandan da bu öğeleri korumak zorundadır. Bu korumanın

gerçekleşebilmesi için birçok ülkede doğal alanlar çeşitli yöntemlerle koruma altına alınmış ya da alınmaya devam etmektedir.

Milli parkların doğal yapısında tahribata neden olan en önemli faktörler arasında, parkın ekolojik yapısına uygun olmayan turizm ve rekreasyon faaliyetleri bulunmaktadır. İyi planlanmamış turizm ve rekreasyon faaliyetleri milli parkların flora, fauna, hava, su ve kıyı/sahilleri üzerine önemli olumsuz çevresel etkiler yapmaktadır. Bu olumsuz etkilerin boyutlarının gün geçtikçe artması, bu alanlarda sürdürülebilir gelişmenin nasıl sağlanabileceği sorusunu akla getirmekte ve bilimsel araştırmaların yapılmasına neden olmaktadır. Günümüzde birçok bilim adamı, milli park ve benzeri koruma alanlarını tehdit eden unsurları ortadan kaldırmak ya da kabul edilebilir seviyeye çekebilmek için çeşitli araştırmalar gerçekleştirmektedir. Bu araştırmaların ortak yönü, milli park ve çevresinde gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin ve yapılaşmaların milli parkların eko-sistemlerine verebileceği tahribatın boyutunun önceden belirlenerek tedbirler almaya yönelik olmasıdır.

Etkili bir şekilde planlanmadığı takdirde, turizm ve rekreasyon faaliyetleri doğal çevrede telafisi mümkün olmayan tahribatlar yaratabilmektedir. Günümüzde birçok turist çekim merkezi plansız gelişmelerle birlikte beton yığını haline gelmiş, birçok koruma alanı doğal yapısına uygun olmayan yapılaşmalar, turizm ve rekreasyon faaliyetleriyle tahrip olmuş ve hatta bazıları yok olma noktasına gelmiştir.

Milli park ve benzeri koruma alanlarının kurulmasındaki asıl amaç' koruma olmasına rağmen, gerek milli parkçılıkta öncü durumunda bulunan ABD ve Kanada gibi ülkelerde, gerekse milli park sistemleri geliştirmekte olan Kenya, Tayvan, Türkiye gibi ülkelerde milli parklar; milli parkçılık

felsefesiyle bağdaşmayan ve parkların sürdürülebilir gelişmelerine zarar verici faaliyetler nedeniyle önemli olumsuz çevresel etkilerle karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu çalışmada göstermiştir ki, Türkiye'de bulunan milli parklar turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin neden olduğu olumsuz çevresel etkilere maruz kalmaktadır. Bu çevresel etkilerin azaltılarak sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için her bir milli parkın yapısına uygun turizm ve rekreasyon türleri belirlenerek, parkın taşıma kapasitesi sınırlarını aşmayan kullanımlara izin verilmelidir.

KAYNAKÇA

BEATLEY, Timothy. (1995), "Planning and Sustainability: The Elements of a New(Improved?) Paradigm", **Journal of Planning Literature**, 9(4), 383-395.

ÇUBUK, Mehmet. (1995), "Sürdürülebilir Turizm ve Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım Kolokyum ve Panel Tartışmaları Sonuçları", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1996, ss.463-468.

D'AMORE, Louis J. (1992), "Sürdürülebilir Turizmin Desteklenmesi", **Tourism Management**, 258-262'den Çeviri: **Turizmde Seçme Makaleler**, Mayıs 1995, TUGEY Yayın No:34, ss.20-29.

D'ANTUONO, Karen. (2000), "The National Park Service's Proposed Ban: A New Approach to Personal Watercraft Use in the National Parks", **Boston College Environmental Affairs Law Review**, 27(2), 243-278.

DEMİR, Cengiz. (2001), "**Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Milli Parklarda Sürdürülebilirliği: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

DEMİRCAN, Sunay. (1999), "**Orman Bakanlığı ve Çevre Politikası**", <http://garildi.birnumara.com.tr/cgi-bin/sayfa.cgi?w+30+/gezix/9901/01/t/g05.htm>.

HİMMETOĞLU, Bülent. (1995), "Sürdürülebilir Turizmi Geliştirme Yolları", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1996, ss.61-69.

Hürriyet Gazetesi. (1999), "Abant'ın Hiperaktif Yaramazları", <http://www.hurriyet.com.tr/hur/turk/99/04/18/yasamlyas.htm>.

KAHRAMAN, Nüşet. (1994), "Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm", **Anatolia Dergisi**, Aralık 1994, ss.73-77.

KARAASLAN, Şule İ ve Tanyel, Özelçi. (1995), "Turizm Planlaması-Politikalar-Türkiye", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1996, ss.361-371.

ORAL, Sahne ve Uğur, Şenbük. (1995), "Turistik Yörelere Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1996, ss.197-205.

ÖZEK, Veyis; Ayşe Sirel ve Sennur Akansel. (1995), "Turizm- Araç mı, Amaç mı?", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1996, ss.143-151.

PAÇACI(Güneş), Gül. (1995), "Turistik Alanlarda Doğal Kaynakların Korunmasında Yeni Bir Kavram: Sürdürülebilir Turizm", **Çevre ve İnsan**, Çevre Bakanlığı Yayın Organı, 6(23), 34-39.

PANIZZON, Debra and Andrew, Boulton. (2000), "Biodiversity in Australia: What, Where and for How Long?", **Australian Science Teachers Journal**, 46(4), 17-26.

PILL, Charles. (1995), "Sürdürülebilir Gelişme Planlamasına Genel Bir Yaklaşım", **Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu**, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1996, ss.57-60.

RITCHIE, J.R., Brent. (1999), "Policy Formulation at the Tourism/Environmental Interface: Insights and Recommendations from the Banff-Bow Valley Study", **Journal of Travel Research**, 38(2), 100-110.

ŞENBÜK, Uğur. (1995), "Ekolojik Verilerin Turizm Kaynağı Olarak Değerlendirilmesi ve İzmir Kuş Cenneti Örneği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

TOPRAK KARAMAN, Zerrin. (1998), **Çevre Yönetimi ve Politikası**, Anadolu Matbaacılık, İzmir.

VAUGHAN, David. (2000), "Tourism and Biodiversity: A Convergence of Interests?", **International Affairs**, 76(2), 283-297.

ZIKMUND, William G. (1994), **Business Research Methods**, Fourth Edition, The Dryden Press, Texas.